

8. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М. : АСТ: Астрель, 2007. – 318 с.
9. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. – [изд. 3-е]. – М. : Смысл, 2003. – 287 с.
10. Леонтьев А. А. Речевая деятельность // Основы теории речевой деятельности / [отв. ред. А. А. Леонтьев]. – М. : Наука, 1974. – С. 21–28.
11. Слобин Д. Психолінгвістика / Д. Слобин, Дж. Грин. – [под общ. ред. А. А. Леонтьева / изд. 2-е]. – М., 2003. – С. 70–72.
12. Ушакова Т. Н. Психолінгвістика / Т. Н. Ушакова // Психология. – Спб., 2000. – С. 53–54.
13. Dyachuk N. The Comparative Analysis of the Operational Unit Peculiarities of the Creative Potential Realization of Literary Texts Translators and Future Translators / N. Dyachuk // Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. – Košice : Technological University of Košice. – Volume 1. – No 4/ 2013. – P. 167–170.
14. Miller G. A. The place of language in a scientific psychology / G. A. Miller // Psychological Science. – 1990. – V. 1. – P. 10–12.
15. Steinberg D. D. Psycholinguistics: Language. Mind and World / D. D. Steinberg, N. Hiroshi, P. A. David // Longman Linguistics Library, 2001. – P. 23.

УДК 811.133.1'255.4

В. Г. Куликова,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ-ЕПОНІМІВ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено дослідженню французьких медичних термінів-епонімів з позицій культурологічного підходу. Зокрема у роботі висвітлюються труднощі перекладу медичних термінів українською мовою і встановлюються шляхи та способи їх подолання.

Ключові слова: медичний термін, термін-епонім, культурологічний аспект, труднощі перекладу, французька мова, українська мова.

TRANSLATION DIFFICULTIES OF FRENCH MEDICAL EPONYMS: CULTURAL APPROACH

This paper is focused on the investigation of linguistic and cultural peculiarities of French medical eponyms terms. In particular the article determines the difficulties and ways of its translation into Ukrainian language. The eponyms terms take a significant place among medical terms. Their titles, due to various cultural conditions for the French and Ukrainian medical science development, contain the names of scientists, researchers, doctors, etc... The eponyms terms study allows to identify the evolution of clinical disciplines, diseases, diagnosis process. However, the use of eponyms in medical texts is exposed to some effect of cultural and national specificity. Such impact represents a considerable difficulty of translation. The analysis of this group of terms has shown that the large number of their synonyms, the use of different names in identical terms, or the use of the scientist name in one of the languages, forces the translator to resort to extralinguistic search: determination of the term origin, of a researcher professional activity, etc.

The article also revealed that translation difficulties of eponyms terms related to differences in the Ukrainian and French classification, medical nomenclature system, research methodology, etc. These differences necessitate to apply the various transformations with the view of medical terminology adequate translation such as concretization, generalization, modulation and descriptive translation.

Key words: medical term, eponym term, the difficulties of translation, cultural approach, the French language, Ukrainian.

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ФРАНЦУЗСКИХ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ-ЭПОНИМОВ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена исследованию французских медицинских терминов эпонимов с позиций культурологического подхода. В частности, в работе освещаются трудности перевода медицинских терминов на украинский язык и устанавливаются пути и способы их преодоления.

Ключевые слова: медицинский термин, термин-эпоним, трудности перевода, культурологический аспект, французский язык, украинский язык.

Сучасна лінгвістика характеризується стрімким зростанням інтересу до медичної термінології, зокрема, важливе місце займають проблеми перекладу у галузі медицини. Медична термінологічна лексика як складова мовної системи постійно змінюється за рахунок появи нових лексем та змін у структурі, її інтенсивний розвиток зумовлює виникнення нових термінів, наповнює новим змістом уже існуючі, а отже їх вивчення з позиції лінгвокультурології і перекладу і визначає **актуальність** даного дослідження.

Значне місце серед медичних термінів займають терміни-епоніми, в назві яких в силу різних культурологічних умов розвитку французької та української медичної науки закарбовані імена вчених, дослідників, лікарів, тощо. То ж **метою** статті є встановлення лінгвокультурологічних особливостей французьких термінів-епонімів та виявлення труднощів їх перекладу українською мовою.

Мова, як основа людського буття, пов'язана з усіма проявами життя окремого індивіда і мовної спільноти в цілому [1, с. 77]. Особливості національної культури проявляються також і в наукових текстах, в яких можуть відбиватися особливості мовної картини світу: «вчені теж почасти невільники своєї національної свідомості, в тому числі і своєї національної мови» [4, с. 67].

Інформація, що містить слово-термін, може інформувати про сам факт існування відповідних реалій, про джерела їх появи, а також про рівень розвитку культури народу. Вивчення етимології терміна дозволяє визначити час і місце його появи, встановити процес утворення терміна, розкрити взаємодію зовнішніх і внутрішніх мовних факторів [2, с. 80].

Однією з особливостей медичної термінології є її постійний розвиток: з'являються нові або ж багатозначні, синонімічні, антонімічні терміни, витісняються застарілі терміни, додаються одне або два імені до вже існуючого терміну-епоніма. Усі ці процеси залежать і від світогляду носіїв мови, і від їхнього лінгвокультурного середовища. Так, у медичних текстах одне і те ж поняття може належати до синонімічного ряду термінів, що мають однакове значення, або позначатися різними термінами-епонімами залежно від культурної специфіки окремих регіонів, наприклад: *maladie de Bourneville* – *maladie de Bourneville-Brissaud* – *phacomatose de Bourneville*; *хвороба Бурневілья* – *хвороба Бурневілья-Бриссо* – *факоматоз Бурневілья* – *хвороба Бурневілья Пелациці*.

Водночас, французькому терміну-епоніму може відповідати український термін, що містить інше прізвище. Наприклад, еквівалентом *incidence f de Blondeau* (особливе положення голови при рентгенограмі, що дозволяє щонайкраще візуалізувати додаткові пазухи носа) в українській мові є *проекція Вотерса*. Французькі джерела визнають поєднання *incidence de Waters* синонімом до *incidence de Blondeau*, але епонім, що містить прізвище французького лікаря, є набагато більш уживаним. Тобто, використання епонімів в медичних текстах піддається значному впливу національної специфіки, що становить значну перекладацьку проблему, особливо, за умов відсутності багатьох епонімів в двомовних словниках.

У медичній лексичній системі існують терміни-епоніми, які увійшли до медичної термінології в XVI–XIX століттях. Саме завдяки цим термінам вивчаються етапи становлення та розвитку медичної науки, еволюція клінічного мислення і діагностики, а також пріоритет того або іншого ученого, країни. Поряд з «класичними» термінами-епонімами з'являються нові, що відображають винайдення нових методів дослідження та діагностики захворювань, виникнення нових хвороб та, відповідно, створення препаратів для їх лікування, тощо.

В термінах-епонімах, що позначають різні симптоми, синдроми і хвороби, закарбовані імена вчених-лікарів, які вперше їх описали або вперше застосували цей метод лікування: *maladie f d'Addison-Biermer* – хвороба Адісона-Бірмера; *maladie de Parkinson* – хвороба Паркінсона; *œdème de Quincke* – набряк Квінке; *syndrome m de Brissaud* – синдром Бріссо.

Велику групу становлять клінічні терміни-епоніми, що відображають назви окремих частин органа, тканини, клітини, найбільш поширені методи дослідження, морфологічні теорії або наукові відкриття, що отримали широке визнання: *appareil m de Golgi* – апарат Гольджі; *ventricule m de Morgagni* – Морганів шлуночок; *stress-réaction f de Selye* – стрес-реакція Сельє.

Ці терміни складають значну частину медичної термінології і збільшують і без того величезну синонімію: *maladie de Basedow* – *maladie de Basedow-Graves* – *goitre exophtalmique* – *goitre toxique*; хвороба Базедова-Грейвса-Пеппі – дифузний токсичний зоб; *cryptes de Lieberkühn* – *glandes intestinales*; ліберкюнові залози / крипти.

Більше того, самим термінам-епонімам притаманне явище синонімії: *syndrome d'Aldrich* – *syndrome de Wiskott*; синдром Віскота(-Олдріча).

Відзначаємо також вживання термінів-епонімів, де вживаються два, три і навіть п'ять прізвищ лікарів, які одночасно описали ці хвороби, ознаки, симптоми і синдроми або відкрили метод, що дозволив визначити цю хворобу: *syndrome d'Albright-Butler-Bloomberg* – синдром Олбрайта-Батлера; *syndrome de Cauchois-Eppinger-Frugoni* – синдром Кошуа-Еппінгера-Фругоні; *syndrome de Laurence-Moon-Bardet-Biedl* – синдром Лоренса-Муна-Барде-Бідля.

Ці терміни ілюструють взаємозв'язок, постійний розвиток і спадкоємність в медичній науці.

Медичні терміни об'єднуються в лексико-семантичні групи певною внутрішньою організацією на основі спільного поняття. Зокрема аналіз медичної термінології дозволив нам виокремити такі найголовніші лексико-семантичні групи медичних епонімів:

- анатомічні терміни: *polygone de Willis (cercle m artériel du cerveau)* – Вілізієве коло (артеріальне коло головного мозку); *antigène de Forssman* – антиген Форсмана; *phénomène de Piotrowski* – великоберцово-стопний рефлекс Піотровсько-го; *fibres de Müller* – волокна Мюлера (циркулярні волокна віячного м'яза ока);
- назви хвороб: *paralysie de Bell* – параліч Белла; *adénofibrome de Brenner* – аденофіброма Бреннера; *maladie d'Apert* – акроцефалосиндактилія Апера; *amyotrophie de Zimmerlin* – аміотрофія Циммерліна; *angine de Vincent* – ангіна Венсана; *syndrome de Marburg* – апінеалізм Марбурга; *sclérose de Monckeberg* – артеріосклероз Менкеберга;
- симптоми хвороб: *signe de Barre* – больовий симптом Барре; *symptôme d'Aschaffenburg* – симптом Ашаффернбурга; *symptôme de Bogorad* – симптом Богодара;
- збудники захворювань: *virus de l'encéphalite de Saint-Louis* – вірус енцефалита Сент-Луїс; *agent d'Eaton* – збудник мікоплазменної пневмонії; *bacille d'Eberth* – збудник черевного тифу;
- методи досліджень та лікування: *technique de détraction de Harrington* – метод витягування за Харінгтоном (при лікуванні переламів хребта); *procédé de Gilbert* – метод пальпації за Жільбером; *technique de Seldinger* – метод Сельдінгера (метод введення катетера в кровеносну судину); *méthode de Antyllus* – метод перев'язування судин при аневризмі за Антілусом;
- хірургічні операції: *amputation de Farabeuf* – ампутація голени за Фарабефом; *valvuloplastie de Toupet* – антирефлюксна операція за Тупе (при шлунково-стравохідному рефлюксі); *méthode d'Ernst et Halle* – хірургічний спосіб лікування ціліни м'язово-піднебіння за Ернстом і Халле;
- медичні інструменти і прилади: *pince de Crile* – гемостатичний зажим Крайля; *forceps de Palfyn* – акушерські щипці Пальфіна; *albuminimètre d'Esbach* – альбумінометр Есбаха (для кількісного виявлення білка в сечі); *appareil Eléma* – ангіокардіограф Елема; *rasoir de Lagrot* – бритва Лазро (для вирізаних шкіряних лоскутів);
- назви медичних препаратів та індивідуальних речовин: *protéine de Bence-Jones* – альбумін Бенс-Джонса.

Загальновідомо, що культура як система народних цінностей і комунікативних стратегій може становити певну перешкоду на шляху досягнення еквівалентності у перекладі, тому що, навіть, володіючи однією і тією ж мовою, відмінності в культурному досвіді людей інколи призводять до збою в комунікації [3, с. 175–180]. З іншого боку, переклад медичної термінології вимагає величезної відповідальності, адже найчастіше йдеться про здоров'я або, навіть, про життя людини. Працюючи з медичними текстами, перекладач стикається з цілим колом проблем, що не обмежуються знанням власне медичної термінології. Адже, як показав аналіз термінів-епонімів, їх велика синонімічність, уживання різних прізвищ в ідентичних термінах, або ж, взагалі, уживання імені вченого в одній з мов, змушує перекладача вдаватися до екстралінгвістичних пошуків, які полягають у встановленні походження терміна, професійної діяльності того чи іншого дослідника, тощо.

Переклад термінів-епонімів становить певні труднощі, пов'язані з розбіжностями в українській та французькій класифікації, медичній номенклатурній системі, методиці досліджень, тощо.

Так, в українських медичних текстах вживаються синоніми *ангіодерматит Фавра-Ше* і *вохряний дерматит*, тоді як у французьких зустрічається найменування *dermite ocre*, а епонім *angiodermite de Favre et Chaix* практично не використовується (незважаючи на французьке походження лікарів). Стосовно науковців російського походження, можна зазначити, що такі епоніми, як *maladie de Bechterew* (анкілозний спондиліт – хвороба Бехтерева) і *épilepsie de Kojevnikov* (парціальна епілепсія Кожевнікова) у франкомовних текстах вживаються, тоді як епонім *хвороба Боткіна* у французькій медичній практиці не застосовується. Проте, слід звернути увагу на те, що використання термінів-епонімів більш характерно французькій мові, тоді як в українській здебільшого спостерігається відсутність прізвища: *appareil d'Emerson* – апарат ручної вентиляції Легеня; *eczéma chronique de Rayer-Devergie* – есенціальна екзема, нейродерміт; *méthode de Brophy* – метод уранопластики. Крім того, поширеними виявилися терміни, коли в перекладі вживається одне з прізвищ, наприклад:

érythrodermie ichtyosyforme congénitale de Brocq et Lenglet – вроджена іхтіозиформна еритродермія, іхтіозиформний дерматоз Брока; *filtre de Seitz-Werke* – фільтр Зейтца; *érythromélie de Weir-Mitchell* – еритромелалія, хвороба Мітчела.

Труднощі перекладу також часто обумовлені наявністю термінів на позначення ідентичних понять, в складі яких в різних мовах вживаються прізвища різних вчених: *échelle d'Armaignac* – таблиці Снелена; *géodermie d'Apert* – синдром Гілфорда; *ictère splénomégalique de Hayern* – гемолітична анемія, синдром Мінковського – Шофара; *infiltrations pétéchiales de Welsch* плями Тардье.

Досліджуючи культурологічні особливості обох мов, ми виявили цікаве, на наш погляд, явище, коли у назві терміна зазначається походження вченого: *gale de Væck* – норвезька сверблячка; *maladie de Cheyne* – англійська хвороба Чейна.

Зупиняючись на лінгвістичних відмінностях обох мов, відзначимо, що у французьких текстах номінальна частина епоніма часто опускається, що ускладнює розуміння терміна і, відповідно, його переклад, наприклад: *Lasègue négatif* → *Проба Ласега – негативна*. *Pas d'indication à Waaler-Rose* → *виконання проби Волер-Роуза не показано*.

Подібні відмінності призводять до необхідності застосування різних трансформацій з метою адекватного перекладу терміна-епоніма. Так, поширеним способом передачі українською мовою французького терміна виявилися конкретизація значення: *opération de Dieffenbach* – ампутація стегна за Діфенбахом; *maladie de Dubois* – абсцес Дюбуа; *méthode de Bauer* – гістохімічний метод виявлення полісахаридів за Бауером. Менш поширеним є генералізація: *encéphalomyélite infectieuse funiculaire* – хвороба Редліха(-Флатая), *endocrinose hyperostotique de Morgagni-Pende* – синдром Моргані.

Значне місце у відтворенні французьких медичних термінів-епонімів посідає описовий переклад: *méthode de Baizeau et Trélat* – хірургічний метод усунення щільни піднебіння за Безо і Трела; *épreuve de Bing* – техніка інструментальної акуметрії, заснована на вимірі абсолютної кісткової провідності; *appareil d'Abbé-Zeiss* – камера Аббе-Цейса (для підрахунку клітин крові).

Разом з тим, роботи останніх років все більше переконують у тому, що терміни-епоніми в значній мірі сприяють правильному розумінню текстів і полегшують професійне спілкування. Безсумнівною перевагою таких термінологічних одиниць є їхній інтернаціональний характер.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє нам зробити висновок, що серед медичних термінів значне місце посідають епоніми, які вживаються на позначення хвороб, методів діагностики чи лікування, медичних інструментів, названих іменами своїх першовідкривачів. Вивчення термінів-епонімів дозволяє встановити еволюцію клінічних дисциплін, захворювань, діагностичного процесу, а також формує термінологічну компетенцію медиків, оволодіння ними фаховою мовою. Однак, використання термінів-епонімів в медичних текстах зазнає значного впливу культурно-національної специфіки, що становить значну перекладацьку проблему, особливо, за умов відсутності багатьох епонімів в двомовних словниках. Крім того існує проблема неупорядкованості медичної термінології, значна синонімія термінів-епонімів у французькій та українській мовах, що перешкоджає міжнародному обміну інформацією, адекватному перекладу наукової медичної літератури.

Перспективи вивчення медичної термінології ми вбачаємо у висвітленні особливостей функціонування термінів-епонімів у суміжних до медицини галузях.

Література:

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Николай Федорович Алефиренко. – М. : Флинта. – 2010. – 360 с.
2. Володина М. А. Когнитивно-информационная природа термина: на материале терминологических средств массовой информации / Майя Никитична Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 127 с.
3. Тимко Н. В. Фактор «культура» как переводческая проблема и способы его нейтрализации / Наталья Валерьевна Тимко. – М. : ЗПУ, 2010. – № 4. – С. 175–180.
4. Хроленко А. Т. Основы лингвокультурологии: учеб. пособие / Александр Тимофеевич Хроленко / [под ред. В. Д. Бондалетова]. – 5-е издание. – М. : Флинта, Наука, 2009. – С. 42–77.
5. Lexique de terminologie médicale (dictionnaire). [source électronique] – Mode d'accès : <http://www.georges.dolisi.free.fr/Terminologie/>.

УДК 811.161

О. І. Куца,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

СТРУКТУРА АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена зіставному аналізу структур англійських та українських економічних термінів. З'ясовано суть поняття «економічний термін». Вказані вимоги до структури економічних термінів. На основі літературних джерел обґрунтовано необхідність здійснення зіставного аналізу англійських та українських економічних термінів. Визначено шляхи утворення економічних термінів в англійській та українській мовах. Здійснено порівняльний аналіз продуктивних термінотвірних афіксів у сфері економіки в українській та англійській мовах.

Ключові слова: термін, економічний термін, суфікс, префікс, зіставне мовознавство, компонентний аналіз

THE STRUCTURE OF ENGLISH AND UKRAINIAN ECONOMIC TERMS: CONTRASTIVE ASPECT

The article deals with contrastive analysis of the structure of English and Ukrainian economic terms. The notion of «economic term» is defined. Requirements to the structure of economic terms are indicated. Based on literature sources, the necessity of contrastive analysis of English and Ukrainian economic terms is grounded. The ways of term formation in the English and Ukrainian languages are determined. The contrastive analysis of productive term building affixes in the sphere of economy in the English and Ukrainian languages is done. It was stated that the most productive prefixes of economic term building in English are: after-, co-, counter-, cross-, dis-, extra-, mis-, multi-, non-, over-, post-, pro-, quasi-, self-, sub-, un-, under-; in the Ukrainian language they are the following: до-, спів-, дус-, не-, роз-, мульти-, пере-, полі-, про-, само-, суб-, під-, недо-. According to the investigation there are such economic term building suffixes in the English language as: -er, -or, -ant, -ment, -y, -ee, -ing; and in Ukrainian they are: -ер, -ант, -ент, -ня, -я, -ор, -ар, -ець, -ик, -о.

Key words: term, economic term, suffix, prefix, contrastive linguistics, componential analysis.